

פ ג י ש ו ת

בפינו ולא בפי השוטרים האנגלים. אומר ודברים מישותפים. ה"אנגלי" בינינו היה — פ.ן. אד הוא למד את האנגלית שלו מספר הלימוד של אוליגדורף, והיה בטוח שהוא יודע את השפה "לאשורה". ואולם כבואו לונדון וניסה לדבר בה, נתגלה שאין איש מבין מה הוא סח... לא מעט צחק הסב לנו כל פעם שעמד להיות התורגמן שלנו והיה המסכן "מקיא" את האנגלית שלו שעה ארוכה וללא כל תועלת, עד שהוכרזה לכתוב חפצו על פסטיניר, ואז הובן כי אכן, לכתוב אנגלית ידע כחוגן.

בימים ההם התקרבתני אל בריינין ונעשינו ידידים. מני אז נפגשנו תכופות בקונגרסים הציוניים; ונס זולת זה כמה פעמים — בעיי המרפא קארלס-בד ומאדינבד. אשתו הראשונה מסנויס-טיה היתה, וכל שנה הלכה לעונת הקיץ למקומות אלה ועסקה שם במלאכתה. אמרו, שזה היה עיקר פרנסתה של המשפחה, ומעמלה של האשה בימות הקיץ היו צריכים לחיות כל השנה עם כל הדיעות, כשרונותיו ופרסומו הגדול של בריינין בספרות העברית של הימים ההם, לא פירנסה אותו עבודתו הספרותית, והיה צפוי לרעב ומחסור — לולא עמל אשתו ולולא כמה "עשיות" שהוכרחה לעשות אשר היה בהן השפלת הכבוד ואשר הובילהו לאטלנט בדרך חנוון. ביניהן: בקשות תמיכה תכופות מאת הסהלה היהודית; ביניהן: שרות עליו לגבירים מרוסיים שבאו להתרפא אצל הפרופיסורים; וכמו דברים אחרים שהאביש את שמו אצל ה"איסתניסים" בעניני מסונן. ובכל אלה חי תמיד בעוני ובדחוקות. ואף על פי כן נה תמיד בדירה נאה ומרווחת, וחדר עבודתו היה מסודר בטעם, ביאות לסופר גדול, והיה מבלה שעות על שעות בבתי הקפה המהודרים ביותר. וכשנודמנה הפרוטה לידו, הראה עצמו כבובן ובעל יד רחבה, ולא מנע את טובו גם מחברים ורעים, אשר אמר גם ב"הודמנות" יכול היה גם לקחת מהם ולא להתחזר לעולם. וגם כשלא היה תה הפרוטה מצויה בידו, היה ביתו פתוח לרווחה בפני אורחים מקומיים ומסוקומות אחרים, סופרים, עסקנים בעליבתים משכילים, שלא הניחו הודמנות היותם כבדלן בלי ביקור אצל הסופר המפורסם. ביחוד היה בותו ביתו עד לנוער — סטודנטים וסטודנטיות שבאו ללמוד כבדלן. הוא אהב את הנוער, התערב עמו, רצה להיות לו מדריך ומנהיג ועוד, את הצעירים לבוא אל ביתו, וכל פעם שנתאספו אצלו המהבית מוויכוחים סוערים עד שעה מאו-

העמיות — ואני, כמובן, עם כל התערצה לאחד העם הסופר והאיש, במחנה הלוחמים — פרסמתי ב"המליץ" מכתב גלוי לאחד העם בקשר עם השמועה על הצעתו לועד הו"צ לסגור את בית הספר לכנים ביפו, אחריו שוכנו מביקור בארץ ישראל, ועוד טרם מסר את הדו"ח הבלתי על ביקורו. כעת אני יכול לנלות את ה"סוד", שעודני ודחפני למעשה זה בן אביגדורף, שעמד אז במלחמה מרה נגד "אהואספ" וקשר זאת עם האחד העם בבלל — ונוסף גם הוא על מהנה הלוחמים נגד אחד העם, בשם הציונות המדינית. וילדות היתה כי וכתבתי את המכתב הזה לא במידת דרך ארץ ובהכרת ה"אינסטאנץ", שהידי היה חייב בהן כלפי הסופר והמנהיג הנערץ. ה"המליץ" (בעריכת ליאון רבינוביץ), שהיה עם קושרי המלחמה על אחד העם, שש, כנראה, לקראת מכתבי והדפיסו "על טרבו ועל פרשו". אחר העם לא ענה על המכתב; אך במקומו ענה — מרדכי בן הלל הכהן. וענה לא כענין, אלא בחימה שפוכה על "חוצפי תי", ובעקיצות וביטול מעליב. האינצידנט הזה לא הפריע אחריו שנים להתדירות חמה ביני ובין הכהן, אך באותו זמן באב לי המענה הזה מאד, וביחוד הבאים הבינוי המעליב "איזה מ. ס. ק. איזה!" — ואני כבר היה לי אז "רכוש" ספרותי של כהצי תריסר, ושמה גם תריסר שלם, של מאמרים בעתונים העבריים, מהם גם ב"השלוח" של אחד העם עצמו... אף על פי כן כבשתי את עלבונני ותחשיתי. והנה נמצאו לי מגידים, אשר לא דרשתים ואשר לא פללתי שיסומו לעויתי. שלשה היו: יאצלאן שכתב אז בשם "אבידור" ב"הצפירה", לודו פזל — ובדיונין הם "הצי ליפו יפה" כהכהן, בעיקר בעד אותו הבינוי המעליב. וביחוד לבבני בריינין ב"אינסט" זו שלו, לתבוע את עלבונני של סופר צעיר, אשר לא ידעו כלל ולא היה לו עמו שום מנעושים עד אז.

פנים אל פנים התוודעתי אל בריינין בימי הקונגרס הרביעי בלונדון. נודמנו שלשכת השיכון של הקונגרס שיכנה אז תו ואת בריינין ועוד שניים, ש. רונפלד והמנחה ש. א. פון, בדירה אחת. ונמצאנו תמיד בכפיפה; הלכנו יחד אל הישיבות בקונגרס ואל המסעדות ולטיולים בעיר. כולנו היינו "ירוקים", ונדמה לי שכולנו, ועל כל פנים אני הייתי מאותם צירי ואורחי הקונגרס, שבדברי שמדוחו לויין הטילו מרחק מיוחד על שוטרי הכיתה הבריטית: לקחתם כל פעם בזרועם מאמד צע הרחוב ולהעמידם על המדרכה... זה נעשה "בלי אומר ודברים", כי לא היו

לא הייתי בין קוראיו הראשונים של בריינין, שנתפעלו מ"גסיסת הסופר" והעריצו את סגנונו הקל והגמיש. כשר נעשיתי אני קורא עברית מצאתיו כבר בין שריו המעלה של הספרות. הוא היה כבר בחו"ל. ובקרבתו בקרב הנוער ה"משכילי", סבבו שמועות אנדיות עליו. סיפרו שהוא ברח מרוסיה, מפני שנתפס למינות סוציאליסטית והמשטרה החשאית החלה לעקוב אחריו; סיפרו שבויתה, מקום מגוריו הראשונים בחוץ לארץ, תפס מיד מקום בציבור היהודי — מפני השכלתו ונמוסיו הנאים. זאלה בא דבולא עלמא — הוא הסופר המודיר ביותר, ה"אירופי", בעל האפקים הרחבים ובעל הסגנון הרציוני, המענג. אך אני תרגשתי אליו חיבה יתרה: הוא היה ציוני. ז. א. מחסידיו של הרצל, חסיד התנועה הציונית החדשה, ההדצלית, הקונגרסית. היום — מה רבותא יש כאן? אך בימים ההם היה כזה משום רבותא. אילי הספרות העברית בימים ההם היו ברובם הגדול "אנטי-ציונים" — לפי מושגינו אז. מקצתם היו חובבי-ציון אבל התיחסו אל התנועה החדשה בחשדנות, ואף באיבה; מקצתם היו מחסידים ופוסחים; ורובם זוללו וביטלו, ולעת מצוא בעטי בגסות בתנועה ובמהוללה ובמנהיגיה. וכמעט כולם ביקשו להם תמיד תואנות נגדה והבסורת שלהם היתה עוקצת מעליבת. ואני בקהל הנוער הציוני שהציונות היתה להם התגלות, שדכי סו בה כדביקות חסידית וקנאית, ושכל מגעיר בה וכל שליחת לשון מלעיבה נגדה הורגשו כחילול הקודש והכאובו עד עומק הנפש. לפיכך ששתי לקראת בל גלוי אחרת ובבור לתנועה מצד סופר מובהק ובעל שם. היתה כאן אולי חרד גשת נחיתות, המוצאת נוחם בגילוי הכרה ועידוד; היה אולי רגש-תודה של עלובים, של מותקפים שלא בצדק, לאחד מבעלי המעלה שמתיצב לימנם ופודש עליהם את הסותו... ובריינין היה מן הסופרים העבריים המעטים, בעלי שם ועמדה בספרות, שהתנבאו בגלוי ובארץ טץ ברוח התנועה החדשה. על כן נמשך לבי אחריו. על כן אהבתי והאמנתי בו. ושמה לא בכדי כרך אותו פעם בעל דמיון (נחום שטיף, בחינתו עוד ציוני) יחד עם בריינין — ושך על שנינו סיי תונות. אפשר היה באמת איזה דמיון בגישותינו אל הפרובלימות הציוניות, ושמה פעפעה בו מקצת מהשפעתו.

לימים נוסף עוד חוט שקשר אותי אל בריינין. אזכיר פה אחת מ"חטאות הנדעורים" שלי. בימי המלחמה הרוחת של הציונים המדיניים נגד האחד-

פני עתה

(המשך מעמוד 3)

חרת בליה. כל הערב עמד המיחם על השולחן, רותח וצוחק, ובעלת הבית שזי קרת להלק כוסות תה והתופינים, וכשנתאחזה חשעה, היתה פורשת לפניו הם גם דברי מאכל, "רציניים", שברובי הפעמים לא יכלו להיות אלא דג מלוח "עשוי" ולחם עם המאה. אך כל מה שהוגש אל השולחן, הוגש בעין יפה ומתוך נדיבות-לב, ובצאת האורחים מן הבית, יצאו לא בקיבה ריקה, אבל כנפש מלאה.

כל הליכותיו של בריינין היו של אציל רוסי רחב-לב, המתאמץ בכל כוחו לעמוד בפני העניות המנוולת ולשמור על כבודו וגאוונו. ומצד אחר היתה שרויה על הליכותיו הנעימה של אמן ויפחדות. כזו היתה הארשת על פניו, והתלבושה, והתספורת של שערותיו, והעניבה של צווארנו, וכל העוויתיו, הוא היה גבר יפה, מושך; הוא ידע זאת ונהנה מזה בלבנו, אך מעולם לא הבלים זאת כלפי חוץ ותר על המידה שכרשה הטעם הטוב והנימוס של אדסה-מזל, מהספירה הנכונה של האינטליגנציה. בהכרת אנשים לא טרובים אליו ביותר לא הרבה לדבר ושמר על מידת-מה של "מרחק". אך הקשיב לדברי אחרים בתשומת לב, וכאילו בהן בלבו את הדברים. אולם יכול היה פתאום, "להתיי רתח", ואז היה מפליט דברים בוסים, ולפעמים גם מעליבים בנסנות. הייתי פעם עד ל"סצינה" מעין זו.

פנקס קטן היה בריינין מחזיק תמיד בכיסו וכל דבר שנתרשם ממנו: פגישה מעניינת, פיליטון נאה שקרא, שיחת אנשים ששמע דרך אנב, מראה-נוף נאה שנתקל בו, עוברת מעניינת שהוריעו עליה העתונים, משל יפה או אפוריזם שנון — מיד רשם בפנקסו בפרטי פרטים. פנקס זה היה לו מעין-לא-אכזב, שממנו שאב את נושאו למאמרים ופיליטונים. פעם אמרתי לו בהלצה, שזהו מעין הפנקס "בתקול" של נחשון השדר-כן (בעיט צבוע של מאפו), ומה תעשה אם יקרה במקרהו והפנקס יאבד? הוא ענה לי ככל הרצינות: "זה בודאי יהיה אסון גדול בשבילי. אין אני יכול, כאחד-לים, למצוא נושאים-מראשי האצב-עות".

ככל שהיה בהיר כלל אדיב ומנומס, כן היה קורה שנעשה קשה וזקוק במס-מר. ביחוד קרח זה כשנרמה לו שפגעו בכבודו הספרותי. אז היה נוקם ונוטר, גם לכבוד הספרות העברית בכלל היה מסנא קנאה עזה, וכשהוסב הדיבור על

היהם של "אצילי בני ישראל" אל הספר רות והסופרים, היה תורק בשינוי מבעט. בכלל היתה תביעתו מאתרים המזיחה מאד, ולא נקל יכול היה לסלות, או אפילו רק לרכך את משפטו ע"י לימוד זכות כל שהיא. ואין צריך לומר שחמוד היה משפטו על בעל-עבודה לאומיים, ולא האמין גם ב"חוזרים בתשובה". פעם נודמנו במארוינבד חכורה שלמה של אנ"ש וקפצו עלינו הימים הנוראים. היו שם מלכדנו גם ש"י הורוויץ, שמואל ברבש (הבנקיר הציוני הידוע מאודיסה), יעקב גורדין (הדרמטורגן היהודי הנודע, מחבר "מיר'לה אפית", "המלך ליר היהודי", "האלהים, האדם והשטן" וכמה דרמות אחרות), וכמה אחרים, עסקנים ציוניים ובעלי בתים חשובים, משבילים. נמלכנו לעשות "מנין" לעצמנו. בריינין התנגד בעקשנות לחפצי להזמין גם את גורדין אל ה"מנין". (אכן, כשהר מינגהו — לא בא). הוא לא אתה בכלל את גורדין, "הבור ועם הארץ", אך ער קר הטעם של התנגדותו היות — חטאת נעדרו של גורדין, שהיה לפניו מיסד האגודה החצי-סומרית, "היהודי החדש" בדרום רוסיה. אך קרה מקרה אחר, שהביא את כולנו במבוכה רבה. אל ה"מנין" בא בלי הזמנה אהר, שידע נו בו שהוא מומד. איני קורא בשמו מחשש שמה עורנו. חי הוא עבר בעתון רוסי גדול בפטרבורג ולשם רבישת זכות הישיבה בכירת הצארים — התנצרו... והנה בא אל מנינו וישב לו בפניה — והתפלל עם הצבור. אפשר לשער את המתיחות שנשתלטה עלינו. מי שהוא לחש: "הותר להתפלל עם העבריינים"; ו"ישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא". אך נועדה לנו הפתעה עוד יותר גדולה: כשהגיע לקריאת התורה ניגש אותו בר-נש וביקש שיתנו לו "עליה"... נצטופפו ה"נבאים" באחת הפינות להזועץ מה לעשות. בריינין היה רותח כולו ולא רצה לשמוע שום נימוק: "צריך לנרש אותו פשוט!", "צריך שידע בו מכיזם אנו אותו!", "צריך לומר לו ישירות, שאין לו חלק ונחלה בעדתנו!" איני יודע מי הקצין את הפשרה, לצרפו עם קרוא כשר ולתת לו לברך ברכת התורה. לעולם לא אשכח ביצה ניגש אדם זה ואחו בידים רועדות בגלילי הספר, ובקול-חנקו מדמעות אמר את הברכה. לב כולנו נמוג מהמלה על האומלל, אך בריינין לא נתרבך ולא המל. ולא את מהאה — קם והלך לו, ולא חזר עוד אל המנין.

פעם אחרת שלחתי אליו ארס עזיר אחד שהתנצר ברוסיה בנסיבות מוזר רות, ואח"כ התחרט ושב, והרבר נודע לכומרים והעמידוהו למשפט ופסקו לו עמדת פרך וגלות לסיביר, והתענה זמן רב בבתי הסוחר, עד שהצליח להמלט ולכרוח לחו"ל. ועם המלצה של איזה סבר בא אלי בשבתי אז בלבוב. גם מהמקרה הזה לא אשכח לעולם, כיצה התיצב לפני הכחור צנום ורזה עם עקיבות העינויים על פניו ועיף מתלאות חדרך, ורעב למאכל שלא בא אל פיו כבר שלושה ימים; ואולם סורב לפבל אצלי אף כוס תה-ער שלא אתן לו קודם טלית ותפילין. ובתנו לו את הפצו ובהתעטפו בציצית ותפילין געה בכבי שעה ארוכה — ובכו עמו גם בני ביתו. אני טפלתי עמו הרבה בהשאי, ואולם החלטתי לבסוף שרבה הסכנה בשבילי בגליציה, וביחוד במקום הקרוב כל כך לגבול הרוסי, ועליו לנסוע לברלין. נתתי לו מכתב המלצה אל בריינין. אחרי זמן כשנפגשתי עם בריינין היה מלא תרועה מת על ששלחתי אותו אליו וסיפור לי בפירוש שגרש אותו מביתו בהרפה. כי "אין הוא מאמין בבעלי תשובה", וכפרט באלה שהמירו את כבודם, שלדע"תו "כל באיח לא ישובו".

מידת הקנאות היתה בו גם ביחס לסופרים עברים ש"חללו" את עטם העברי ועברו לספרות אידיש. בקושי התיר את העתונאות האידית, ורק כשמשתמשים בה לשם הכשרת הלכות לציונות ולעברית. גם בשטח זה נשמר רות בזריזי כמה אפיוזדות מעניינות. כידוע, היות עסקן פעיל כ"הסתדרות העברית" ונלחם נגד האידישיזם, וכשני רם לו מצבו החמרי הרחוק לבקש ממני שאערוך למענו סדרת הרצאות בגליציה (אחרי ששמע על סבובו המועלף של שלום עליכם), התעקש ולא רצה לדבר אל הקהל אידיש פשוטה, אלא הרצאה בגרמנית הרצוצה שלו — והיה לצהוק בעיני חבריו.

לא עברו אלא שנים מועטות והוא עזב את אירופה ועבר לאמריקה. כידוע, עשה שם כמה נסיונות להקים במת-עבירה, ולא הצליח. אז עבר לסנדה ונע-

שה שם עורך עתון אידי, "הנשר הקד נאדאי". אל הקונגרס הי"א בוינה (שנת 1918) בא מסאנארה. מצבו החמרי נשתפר הרבה, ורבות סיפר לו על סבלותיו עד שראה עצמו אנוס לפנות אל העתונאות באידיש, והפליג בתיאור היציבות והכשתון החמרי שני-תנת העתונאות בהשוואה לסבל ואי-הבטחון ביום מחר המזומנים לסופר בתחום העברית. אך דיבר על כל זה בכאב וצער. ואמנם לא הוגיה עוד את העברית, ובודאי לא את הציונות. ובשיר בו אח"כ מסאנארה לניו-יורק, וגם כשמצבו החמרי הלך והשתפר ומעמדו בעתונות אידיש הלך ונתחזק, הוסיף עוד לפעול בתנועה העברית והציונית באמריקה. זמן-מה היה, כמדומני, ראש התסדרות העברית וחבר הנשיאות של הפאדאראציה הציונית באמריקה. בתור זה בא אל הקונגרס הי"ד בוינה בשנת 1925 וישב על במת הנשיאות. אחרי כל האמור חידה לא נ"י תרה היא לו מה שקרה לבריינין זה בשנותיו האחרונות.

לא ראיתיו שנים רבות, וגם לא החלפתי עמו מכתבים. בהמלטי מרה סיה הכולשביסטית בשנת 1921 היה הוא אחד הראשונים שכתבתי אליו — והוא או עורך ירחון עברי בניו-יורק ("החורג"). אך הוא לא ענה לי, וכפני ידיו משותף שהוכחו על זה, התנצל, שבהיות שמוטל עליו לכתוב הרבה למען עתוני, שם לו חוק לא לכתוב מכתבים פרטיים. אך הוא זוכר את כל הטוב שעשיתי למענו, בימים מקדם, והוא מבקש למסור לי את הזכנתו להשתתף בירחונו. מצבי או כ"אוד מוצל" לא הרשה לי להיות רגיש ביותר — ושלחי תי לו מאמר. אמנם בלי מכתב-לואי, המאמר נדפס מיד, וכלי שהות הרבה שלחה לי האדמוניסטרציה את השכר בעין יפה. ידעתי כי ישקר בריינין על הדבר. אך לא יכולתי להמשיך ביחסים מוזרים אלה עם עורך, שתוא כאילו ידיו קשנים, ו"חוק עשה לו" — לא לענות על מכתבים... וכך נשתקע הרבה. אחרי כמה שנים, ואני כבר אז בלוגי דין, נפגשתי עמו פתאום בפאריס, בביתו של ה"לל ולטופולסקי ז"ל. הפגש שח היתה דו לבבית מצדו. אלפי פעמים ביקש סליחה על יחסו המזרז, ושוב הסביר לי את ההכרח למענו להמנע מכתובת מכתבים פרטיים. אך הוא שר מר את אמוניו אלי כמלפנים ואינו חדל מלהוקירני ולתכבני. לא הנה לו עד שהבטחתי להפגש עמו שנית במלונו או בבית קפה. בהרתי את הכיזם האחרון, ובעת השיחה סיפר לי קצת על רוסיה ששב אז מביקור בה. לא היה כסיפור זה בלום שיכול היה לעורר בי את המחשבת על "שינוי טעם". אדרבא, היה בו כל מה שנתן בלבי את המחשבת, כי ראה שם מה שהיה רואה כל אחד מאתנו ומה שהיה ידוע לי למדי ממראה עינים. ולפיכך קבלתי ברצון את הכתר הנו לכתוב ל"העולם" שורת מאמרים על רשמיו מן הביקור הזה. הוא הדגיש שמתוך ידידותו הוא כותב את דושימך תיו אלה ל"העולם", בעוד שהוא יכול לסדרו במסום אחר כתנאים הרבה יותר טובים.

המאמרים לא באו. שום מכתב מסביר לא הגיע. גם אני לא כתבתי לו תחת זה החלו להופיע בעתון יהודי באמריקה רשימותיו מרוסיה, שציניו את ה"מפד נה": העיצת המשטר הסובייטי, הכחשת העובדה של רדיפת הציונים והלשון העברית, העלמת האמת על "סחיטת הדולרים" ואידיאולוגיה של הענין הברי רוביג'אני... עוד מעט, ונודע, שהוא קיבל על עצמו שליחות למען ביהוביג'אני ונסע לשם כך לאפריקה הדרומית. לפני הנסיעה הזאת היה בלוגדון. אותו זמן לא הייתי בבירה וכישובו אמרו לי כי היפיש אותי בריינין ונצטער שלא מצאני. השאר ידוע. הוא נתחבר בלוגי לתכורת הקומוניסטים בניו-יורק. אכן, אמת הדבר, שאף פעם לא בעט במפורש לא בציונות וארץ-ישראל ולא בעברית; ולהיפך: הוסיף להצהיר, שעדיין הוא גם ציוני, שעדיין הוא עברי.

חיה היה כל הדבר בעיני — ועדיין הוא חידה. ואף על פי כן אין אני נכון לסקול את ארונו. איני יכול לשכיה לו את זכויו היו הסרובות — כל מה שנתן ללשון ולספרות העברית. איני חושב שהיסטור ריון של ספרותנו ושל התנועה הציונית בראשיתה יוכל לדג על השם ראיבו בריינין.

ושמא עוד ימצא מי שיצליח, להעלות עשן מקברו" — ונסלח לו, ויכופר לו.

משה קריינמאן